12658 ـ روش پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ در اعتکاف

سوال

می‌خواهم بدانم روش پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ در اعتکاف چه بوده است؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

شیوه‌ی اعتکاف رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ بهترین و کامل‌ترین روش است.

ایشان یک بار در دهه‌ی نخست رمضان در مسجد به اعتکاف نشست اما پس از آن دانست که این شب در دهه‌ی پایانی رمضان است، سپس تا پایان عمرشان دهه‌ی آخر رمضان را اعتکاف نمودند.

یک بار نیز اعتکاف ده شب آخر را ترک نمود و قضای آن را در دهه‌ی اول شوال به جای آورد. (به روایت بخاری ومسلم).

اما سالی که در آن وفات نمود بیست روز [از رمضان را] به اعتکاف نشست. به روایت بخاری (۲۰۴۰)

«درباره‌ی اینکه چرا رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ در رمضان آخرشان بیست روز اعتکاف نموده، گفته شده است: از آنجا که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ حس کرده بود اجل‌شان نزدیک است خواستند در انجام اعمال خیر تلاش بیشتری نمایند تا برای امتشان اینگونه تبیین شود که شایسته است در پایان اعمال‌شان [یعنی پایان زندگی] کارهای خیر را به نیک‌ترین و بهترین وجه آن انجام دهند تا آنکه با بهترین حالت به ملاقات پروردگار خویش نائل شوند.

همچنین گفته شده جبرئیل هر سال یک بار قرآن را با پیامبر می‌خواند، اما در سال آخر دو بار این کار را انجام داد، برای همین دو برابر آنچه در سال‌های گذشته به اعتکاف می‌نشست، اعتکاف نمود.

اما قوی‌ترین قول در این زمینه چنین است که ایشان به آن دلیل سال آخر را بیست روز اعتکاف گرفت که سال گذشته‌ی آن را در مسافرت بود؛ حدیثی که نسائی و ابوداوود و ابن حبان روایت نموده‌اند (و ابن حبان آن را صحیح دانسته است) دال بر این قول است: ابی ابن کعب ـ رضی الله ـ عنه می‌گوید:

رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ ده شب آخر رمضان را اعتکاف می‌کرد، پس یک سال به مسافرت رفت و اعتکاف ننمود، برای همین در سال آینده بیست روز به اعتکاف نشست (فتح الباری).

رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ دستور می‌دادند تا برایشان خیمه‌ای در مسجد زده شود و در آن خیمه مستقر می‌شد و از مردم خلوت می‌گزید و بسوی پروردگارش روی می‌آورد تا آنکه بطور واقعی خلوت نماید.

یک بار نیز در قبه‌ای ترکی (خیمه‌ای کوچک) اعتکاف نمود و بر درب آن حصیری قرار داد. به روایت مسلم (۱۱۶۷)

ابن قیم ـ رحمه الله ـ در زاد المعاد (۹۰/۲) می‌گوید:

همه‌ی این کارهای رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ برای این بود که روح اعتکاف و هدف آن حاصل گردد و این برعکس کاری است که جاهلان انجام می‌دهند و اعتکاف را بهانه‌ای برای دید و بازدید و محلی برای جلب زائران قرار داده و با یکدیگر به گفتگو می‌نشینند؛ این چیزی است و اعتکاف پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ چیزی دیگر پایان سخن امام ابن قیم.

رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ در مدت اعتکاف همیشه در مسجد بوده و به جز برای قضای حاجت‌های خویش از آن خارج نمی‌شد. ام المومنین عائشه ـ رضی الله عنها ـ می‌گوید: وی در حال اعتکاف وارد خانه نمی‌شد مگر برای حاجت بخاری (۲۰۲۹) و مسلم (۲۹۷).

و در روایتی دیگر از مسلم آمده است: مگر برای نیاز انسانی که امام زهری این نیاز را قضای حاجت یعنی رفتن به دستشویی تفسیر کرده است.

رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ در مدت اعتکاف به نظافت خویش اهمیت می‌داد و گاه سر خود را از مسجد به داخل حجره‌ی عائشه ـ رضی الله عنها ـ می‌نمود و ام المومنین ـ رضی الله عنها ـ سر ایشان را می‌شست و آن را شانه می‌زد.

بخاری (۲۰۲۸) و مسلم (۲۹۷) از عائشه ـ رضی الله عنها ـ روایت نموده‌اند که ایشان فرمودند: رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ در حالی که در مسجد معتکف بودند سر خود را به سوی من می‌آورد و من در حالی که در عادت ماهیانه بودم سر ایشان را شانه می‌زدم. در روایت دیگر از بخاری و مسلم آمده است که عائشه ـ رضی الله عنها ـ فرمودند: سر ایشان را می‌شستم.

همچنین یکی از روش‌های رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ در اعتکاف این بود که در مدت اعتکاف نه به عیادت بیمار می‌رفت و نه در تشییع جنازه شرکت می‌جست، و این برای آن بود که به طور کامل بر مناجات و راز و نیاز با خداوند تمرکز کرده و حکمت اعتکاف را که دوری گزیدن از مردم و روی نمودن کامل بسوی الله متعال است به جای بیاورد.

عائشه ـ رضی الله عنه ـ می‌گوید: سنت برای شخص معتکف آن است که به عیادت بیمار نرود و در تشییع جنازه‌ای شرکت نجوید و با همسرش رابطه‌ی زناشویی نداشته باشد و جز برای نیاز ضروری [از مسجد] خارج نشود به روایت ابوداوود (۲۴۷۳) و تصحیح شیخ آلبانی در صحیح ابوداوود.

همچنین گاه برخی از همسران ایشان در حال اعتکاف به دیدار وی می‌آمدند و هرگاه یکی از همسرانش می‌خواست برود، پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ وی را بدرقه می‌نمود.

از ام المومنین صفیه ـ رضی الله عنها ـ روایت است که وی در حالی که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ در ده شب آخر رمضان در مسجد به اعتکاف نشسته بودند، به دیدار ایشان آمده و ساعتی با ایشان گفتگو کرد. سپس برخاست تا برگردد و رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ برای بدرقه‌ی وی برخاست. یعین برای رساندن ایشان به منزل. بخاری (۲۰۳۵) و مسلم (۲۱۷۵).

خلاصه اینکه: اعتکاف رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ هم از یک سو با آسانگیری و میانه‌روی همراه بوده و از سوی دیگر همه‌ی وقت ایشان به ذکر پروردار و روی آوردن به طاعت الله می‌گذشت تا فضیلت عبادت در شب قدر را به دست آورد.

مراجعه نمایید به زاد المعاد ابن قیم (۲/ ۹۰) و کتاب الاعتکاف نظرة تربوية اثر دکتر عبداللطیف بالطو.